

UO'K: 330.190.2

**KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI DAVLAT
TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHNING RIVOJLANGAN XORIJIY
MAMLAKATLAR TAJRIBASI****ОПЫТ РАЗВИТЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН ПО ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ПОДДЕРЖКЕ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА****THE EXPERIENCE OF DEVELOPED FOREIGN COUNTRIES IN STATE
SUPPORT OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP**

Abdiyeva Nilufar Shoyim qizi
O'zbekiston milliy universiteti magistranti

Annotatsiya

Maqolada kichik biznesni boshqarishni takomillashtirish bo'yicha davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari tizimi muhokama qilinadi, iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy jarayonlar tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyotda sohani rivojlantirishda xorijiy tajriba va olimlarning qarashlari muhimligi o'rganildi. Mavzu yuzasidan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Аннотация

В статье рассматривается система государственного регулирования и меры поддержки совершенствования управления малым бизнесом, анализируется экономический, социальный и политический процесс. Изучено значение зарубежного опыта и взглядов ученых на развитие отрасли в условиях цифровой экономики. Разработаны практические предложения и рекомендации по теме.

Abstract

The article proposes a system of government regulation and support measures to ensure small business management, and analyzes the economic, social and political process. The importance of foreign experience and views of scientists on the development of sciences in the digital economy has been studied. Suggestions and recommendations on the topic have been practically developed.

Kalit so'zlar: Kichik biznes, raqamli iqtisodiyot, an'anaviy va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash samaradorligini baholashning innovatsion yondashuvlari.

Ключевые слова: Малый бизнес, Цифровая экономика, Традиционная и инновационные подходы к оценке эффективности государственной поддержки.

Key words: Small business, Digital economy, traditional And innovative approaches to evaluating the effectiveness of state support.

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotni rivojlantirish, aholi bandligi va daromadlarini oshirishning muhim omilidir. O'tgan ikki yarim yil davomida ushbu soha vakillarini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ellikdan ortiq Prezident farmon va qarorlari qabul qilindi. Xususan, hozirgi pandemiya davrida 10 ga yaqin farmon va qarorlar qabul qilingan. qoidalari qabul qilindi. Xususan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat ro'yxatidan o'tkazish, turli ruxsatnomalar olish va boshqa ko'plab xizmatlar ko'rsatildi. soddalashtirilgan. Buning uchun Davlat xizmatlari agentligi va uning joylardagi markazlari tashkil etildi. Huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha Vakil (Biznes-ombudsman) lavozimi tadbirkorlik subyektlari joriy etildi.

Mustaqillikka erishganimizdan beri Mamlakatimizda kichik biznesni rivojlantirish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy yo'nalishlaridan biriga, iqtisodiy barqarorlikka erishishning muhim omiliga aylandi. Iqtisodiyotimizni liberallashtirish, modernizatsiya qilish,

diversifikatsiya qilish va uning barqaror yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlashda kichik biznesning o'zni va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekistonda xususiy tadbirkorlik deyarli yo'q bo'lgan bo'lsa-da, davlatimiz tomonidan bu borada yaratilayotgan imkoniyatlar va olib borilayotgan oqilona siyosat samarasida bugungi kunda tadbirkorlik subyektlarining 90 foizdan ortig'ini kichik biznes va xususiy tadbirkorlik tashkil etadi. Bundan tashqari, mamlakatimizda 5 milliondan ortiq kishi ushbu soha bilan shug'ullansa, uning asosiy qismini yoshlar tashkil etadi. Iqtisodiyotning o'sishi, byudjet daromadlari, aholi farovonligi, mamlakat taraqqiyoti ko'p jihatdan tadbirkorlik faoliyatining birinchi bo'g'ini bo'lgan tadbirkorlar va kichik biznesga bog'liq.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida kichik biznes boshqaruvini takomillashtirishda davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash strategik siyosatning dolzarb vazifalaridan biriga aylandi. Bu borada Prezidentimiz Mirziyoyev o'z nutqida: "Agar biz tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlamasak, sharoit yaratmasak, ularni ko'paytirmasak, mahalliy byudjet ham, ish o'rinlari ham, yalpi ichki mahsulot ham, barqaror o'sish ham bo'lmaydi [1].

Kichik biznesni boshqarishni davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash tizimiga asoslangan qator qonun va me'yoriy hujjatlar sohaning yanada rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Kichik biznes imkoniyatlaridan foydalanish ham mavjud 2030-yilgacha yalpi ichki mahsulot hajmini ikki baravar oshirish maqsadiga erishishda muhim rol o'ynadi. E'tiborlisi, so'nggi uch yilda soliqlar turi 16 tadan 9 taga kamaytirildi, so'nggi 5 yilda esa mamlakatimizda yosh tadbirkorlar soni 5 barobar ko'payib, 500 000 nafardan oshdi.

Xalqaro jahon tajribasini o'rganish natijasida O'zbekistonda xorijiy tajribani mahalliyashtirishning ijobiy tomonlarini qiyosiy tahlil usuli orqali baholadik. Qiyosiy baholash usullaridan foydalangan holda xorij tajribasini O'zbekiston amaliyotida qo'llashning bugungi kundagi ijobiy va salbiy ahamiyati o'rganildi. Shunday qilib, xorijiy tajriba asosida O'zbekistonda ishbilarmonlik muhitini yanada rivojlantirish masalalari uning muhim xususiyatiga aylandi.

Tadbirkorlik subyektlariga yaratilayotgan imtiyozlar va qulayliklarga qaramay, sohada yechimini kutayotgan muammolar ko'p. Xo'sh, tadbirkorlikni rivojlantirishda qanday muammolar mavjud? Bugungi kunga qadar eng dolzarb muammolarni tizimlashtirish va ularni hal etish bo'yicha 7 ta asosiy yo'nalish bo'yicha chora-tadbirlar tizimi ishlab chiqildi. Bu sohalarga quyidagilar kiradi: biznesni moliyalashtirish va moliyaviy kreditlash; soliq tizimini takomillashtirish, soliq yukini minimallashtirish; tadbirkorlarga yer uchastkalarini berish; biznes uchun zarur bo'lgan infratuzilma muammolari; korxonalarining eksportga jalb etilishini qo'llab-quvvatlash; keng kichik biznes eksport faoliyati; mintaqalararo savdo va hamkorlikda transport va logistika masalalari; tadbirkorlik faoliyatiga aralashuvni qisqartirish, sohadagi tartiblarni soddalashtirish, xususiy mulk daxlsizligi. Raqamli iqtisodiyotda kichik biznesning hayot aylanishini uzaytirish, ularning raqobatbardoshligini oshirish va boshqaruv tizimini takomillashtirish chora-tadbirlarini ko'rish zarur.

NATIJALAR VA ULARNING MUHOKAMASI

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va tartibga solish mexanizmi bir qator tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan [2]. Iqtisodiyotda sodir bo'layotgan jarayonlarga davlatning ta'sirini kamaytirish, ya'ni litsenziyalash bilan bog'liq ayrim davlat funksiyalarini xususiy sektorga o'tkazish. jarayonlarini takomillashtirish orqali davlat nazorati mexanizmlari; davlat tadbirkorlik tuzilmalarini tashkil etishni cheklash; mahalliy mahsulotlarni eksport qilish hajmini oshirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, mamlakatning investitsiya va turistik jozibadorligini oshirish; ilg'or g'oyalar, nou-xau va "aqlli" texnologiyalarni ishlab chiqarishga ixtisoslashgan iqtisodiyotning yangi modeliga bosqichma-bosqich o'tish kabi chora-tadbirlar belgilandi.

Ko'pgina rivojlangan mamlakatlarda kichik biznesning jadal rivojlanishida davlat faoliyatini tartibga solish va qo'llab-quvvatlash tizimi ancha yaxshi yo'lga qo'yilgan. Iqtisodiy barqarorlikka

erishishda kichik biznesning rivojlanishi bevosita sohani qo'llab-quvvatlash va to'g'ri nazorat qilish tizimiga bog'liq bo'lsa, bu o'z navbatida dunyo bo'ylab ko'plab olimlar, jumladan, o'rganish uchun B.G.Yasina, A.Yu. Chepurenskiy, V.V.Bueva, E.L.Levina, R.B.Gamidullaev, V.V.Aleshenko, V.V.Karpova, O.V.Gleba, S.V.Shpeka, N.V.Bykova, Stiv Milano va mahalliy olimlar A.Abdullaev, K.Muftaydinov, B.K.Goyibnazarov, H.O.Rahmonov, M.G'oyibnazarov, U.V. O.T.Sattorqulov, T.J.Muhammadievlarining bu boradagi faoliyati kichik biznesni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Xususan, bitiruv malakaviy ishida kichik biznesni davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash tizimini shakllantirish bosqichlari? rossiyalik iqtisodchi V.N. Bykova 4 ta davrga bo'lingan. Birinchi davrda xorijiy mamlakatlarda 1929-1938 yillardagi inqirozga qarshi choralar ishlab chiqilgandan so'ng turli mamlakatlarda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash vositalari shakllandi. Ikkinchi davr 20-asrning ikkinchi yarmida Yaponiya, AQSH, G'arbiy Yevropa kabi dunyoning rivojlangan mamlakatlarida boshlandi. Bu davrda davlat organlari, kichik biznesni rivojlantirishga vakolatli davlat apparati va maxsus boshqaruv organlari shakllantirildi, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat infratuzilmasi yaratildi.

Xorijiy iqtisodchilarning fikricha, AQSh, Yaponiya, Germaniya, Italiya, Koreya, Daniya, Buyuk Britaniya, Fransiya, Meksika, Chili, Braziliya kabi davlatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat dasturlari muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Bu mamlakatlarda kichik biznesni rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratish ustuvor vazifalardan biriga aylandi, chunki yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni qo'llash tendensiyasi yuqori. 1980-yillarning oxiri va 1990-yillarning o'rtalarigacha kichik biznes va xususiy eng rivojlangan mamlakatlarda tadbirkorlik yanada jadal rivojlandi. Biroq, uning rivojlanishi juda og'ir sharoitlarda sodir bo'ldi. Savdo vazirligi va Buyuk Britaniya sanoati kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashda faol ishtirok etib, Kichik biznes xizmati (SBS) tashkil etildi.

Kichik biznes uchun SBS moliyalashtirish, axborot almashish, konsalting, texnik yordam va huquqiy yordam ko'rsatish kabi sohalarda keng qamrovli ishlarni amalga oshiradi.

Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes faoliyatini muvofiqlashtiruvchi davlat organlari ham mavjud (AQSh SBA, Ma'muriyat, Milliy fan fondi, Buyuk Britaniyada – Kichik biznes xizmatlari milliy agentligi (SBS), Germaniyada – Kichik va o'rta biznes bosh boshqarmasi (DG VIII). Yaponiyada – “Kichik va o'rta biznes agentligi” (SMEA), Vengriyada – “Tadbirkorlikni rivojlantirish milliy kengashi”, Polshada – “Kichik va o'rta biznes bo'limi”, Koreyada “Kichik va o'rta biznes Ma'muriyat”). Xorijiy mamlakatlarda kichik biznesni har tomonlama qo'llab-quvvatlash tizimi rivojlangan bo'lib, bu iqtisodiyotning globallashtirishini, jahon moliyaviy-iqtisodiy muhitining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Bu islohotlar natijasida rivojlangan mamlakatlarda korxonalar umumiy sonining 90% dan ortig'ini tadbirkorlik subyektlari tashkil etishi va mehnatga layoqatli aholining 50% dan ortig'ini ish bilan ta'minlashi ma'lum bo'ldi. Demak, kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmi to'liq ishlab chiqilgan. Iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda kichik biznesni keng ko'lamda rivojlantirish, ularning innovatsion faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha qator samarali chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

1-jadval

Jahon tajribasida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va innovatsiyalarni rivojlantirishning asosiy xususiyatlari

Asosiy xususiyatlari	Mamlakatlar
Yangi mahsulotlar va texnologiyalarni ishlab chiqarish xarajatlarini 50% gacha to'g'ridan-to'g'ri moliyalashtiradi (subsidiyalar, kreditlar)	Fransiya, AQSH va boshqa mamlakatlar
Foizsiz kreditlar beriladi	Shvetsiya
Subsidiyalar berilmoqda, venchur fondlaridan kichik biznes subyektlariga kreditlar ajratishda samarali foydalanilmoqda.	Deyarli barcha rivojlangan mamlakatlar
Innovatsion loyihalarni joriy etishni qo'llab-quvvatlash maqsadida venchur kapital fondlari tashkil etilmoqda.	AQSh, Angliya, Germaniya, Fransiya, Shvetsariya, Niderlandiya
Yakka tartibdagi ixtirochilar uchun davlat boji kamaytiriladi.	Avstriya, Germaniya, AQSH, Yaponiya

PEDAGOGIKA

Agar kashfiyotlar energiyani tejashga qaratilgan bo'lsa, ular davlat boji to'lashdan ozod qilinadi.	Avstiriya
Tadqiqot natijalariga ko'ra, patentlar bojdan ozod qilingan.	Niderlandiya, Germaniya, Yaponiya
Mahalliy ishlab chiqaruvchilar soliqlardan ozod qilingan, soliqlar faqat eksportdan undiriladi.	Xitoy
Yosh tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlashga (bozorga kirish, hamkorlar topish, bepul ma'lumot berish, bino va inshootlarni imtiyozli narxlarda ijaraga berish, zarur jihozlar bilan ta'minlash) alohida e'tibor qaratiladi.	Birlashgan Qirollik, Italiya
Tadbirkorlarga ish boshlagan dastlabki ikki yil uchun foizsiz kreditlar beriladi, keyingi yillarda esa yillik foizlar juda past stavkalarda undiriladi.	Germaniya
Kichik biznesning sug'urtalanmagan zararlarini qoplash uchun nafaqa beriladi. Subsiya xavfli innovatsion loyihalarni qamrab oladi. Davlat bank kreditlarini olishda kafillik qiladi.	AQSH

Jadval tahlili shuni ko'rsatadiki [3], kichik biznesni innovatsion takomillashtirish masalasi ko'p yillar avval rivojlangan mamlakatlarda strategik vazifa sifatida belgilangan va bugungi kunda ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, hozirgi raqamli iqtisodiyot sharoitida ushbu soha davlat tomonidan oqilona siyosat va qo'llab-quvvatlashga muhtoj va xorijiy tajriba uning innovatsion faoliyatini moliyaviy resurslar bilan ta'minlash muhim vazifa ekanini yaqqol ko'rsatmoqda. Umuman olganda, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash samaradorligini baholashning xorijiy usullari ikkita yondashuv bilan tavsiflanadi. Bular an'anaviy yondashuv va innovatsion yondashuv. An'anaviy yondashuv miqdoriy va iqtisodiy jihatdan samarali maqsadlarga erishishga qaratilgan bo'lsa, innovatsion yondashuv sifat va samaradorlikka qaratilgan [4]. Shunday qilib, yuqoridagi jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rishimiz mumkinki, hozirgi vaqtda iqtisodiyoti eng rivojlangan mamlakatlarda samaradorlikni baholashning xorijiy usullaridan innovatsion yondashuv qo'llaniladi. Aytish joizki, rossiyalik iqtisodchi olim R.B.Gamidullaev ham ushbu masala bo'yicha samaradorlikni baholash metodologiyasini ishlab chiqqan.

O.V.Gleba, V.S.Shpeka va boshqa bir qator rossiyalik olimlar kichik va o'rta tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning muammoli tomonlarini o'rganib, quyidagi fikrlarni ilgari surdilar. "Kichik va o'rta biznesning innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlashni yaxshilash borasida shuni ta'kidlash joizki, ushbu korxonalar rivojlangan mamlakatlarda faoliyat yuritayotgani ularning muvaffaqiyati innovatsiyalar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi". Shunday qilib, kichik hajmdagi innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash biznesni davlat tomonidan boshqarish, ayniqsa, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida muhim ahamiyatga ega. Fikrimiz isboti sifatida iqtisodchi olim E.I.Levina. "Kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni rivojlantirish iqtisodiyotni monopoliyadan chiqarish, yangi ish o'rinlari yaratish, hududlarda bozorlarni shakllantirish va innovatsion faoliyatni rivojlantirishni ta'minlaydi [5]"

XULOSA

Bir so'z bilan aytganda, joriy raqamli iqtisodiyotda davlat tomonidan tartibga solish va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari tizimining samarali faoliyat yuritishi bo'yicha xorijiy tajribani bosqichma-bosqich joriy etish nafaqat sohani rivojlantirish, balki uning jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

Yuqoridagi xorijiy tajribani tahlil qilib, biz quyidagi taklif va tavsiyalarni ishlab chiqdik:

– kichik biznes subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali raqobatbardoshligini oshirish;

- yangi tadbirkorlik faoliyatini boshlash istagida bo'lgan startaplarni ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, psixologik qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarini amalga oshirish;
- xorijiy amaliyotda kichik biznesni boshqarishni takomillashtirishda yuqori samaradorlikka ega bo'lgan mamlakatimizdagi konsalting markazlari faoliyatini izchil takomillashtirish;
- har bir hududda biznes-inkubatorlar tashkil etish, ularning faoliyatini takomillashtirish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sh.M.Mirziyoyev. (2021) Hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirish va aholi bandligini ta'minlash masalalariga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishidagi nutqidan.
2. Sattorqulov O.T., Muxamadiyev T.J., Isroilova U.A. (2020) Kichik biznes va tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ustuvor yo'nalishlari. Yosh olim. S. 215-217. <https://moluch.ru/archive/299/67475>
3. G'oyibnazarov B.K, Rahmonov X.O. (2011) "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini yuksaltirish omili" T: Fan. – 184 bet.
4. United Nations Economic Commissions for Europe: Leasing, Lessons of Experience, prepared for the Southeast European Cooperative Initiative, 2013.
5. Levina E.I. Development of state support for small and medium businesses. Dissertation abstract. (2008). <https://www.dissercat.com/content/razvitie-gosudarstvennoi-podderzhki-malogo-i-srednego-predprinimatelstva>.